

**PECULIARITIES OF CONDUCTING CERTAIN CRIMINAL
PROSECUTION ACTIONS IN THE INVESTIGATION OF MURDERS
RELATED TO THE REMOVAL OF HUMAN ORGANS AND/OR
TISSUES FOR TRANSPLANTATION**

DOI: <https://doi.org/10.52326/bsusc.ss.2026.1.07>

UDC: 343.98:343.611:616-089.843

Vitalie JITARIUC,

Facultatea de Drept, Universitatea Tehnică a Moldovei,
Cercetător asociat la Institutul de Cercetări Juridice
„Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române.

e-mail: vjitariuc@gmail.com

ORCID ID: 0000 0002 9361 4460

Izabella COSTEȚCAIA,

Școala Doctorală în Drept, Științe Politice și
Administrative a Consorțiului
instituțiilor de învățământ ASEM și USPEE

e-mail: izamd7424@gmail.com

Orcid ID: 0009-0000-4679-9266

Rezumat: Cercetările științifice privind problemele complexe și insuficient studiate legate de combaterea infracțiunilor împotriva vieții și sănătății persoanelor rămâne întotdeauna de actualitate. Acest lucru se datorează faptului că viața și sănătatea cetățenilor unui stat de drept, democratic, reprezintă cea mai înaltă valoare în cadrul acestuia, iar protecția lor juridică constituie una dintre funcțiile fundamentale ale statului în general și ale organelor de drept, în mod special. În a doua jumătate și mai ales spre sfârșitul secolului XX, medicina a început să aibă acces la metode de tratare a diferitelor boli incurabile ale omului prin transplantul de organe și țesuturi. Au fost elaborate științific și introduse pe scară largă în practica medicală metode de transplant: de inimă, rinichi, ficat și ale altor organe, ale unor părți ale acestora, precum și ale unor țesuturi. Analiza situației criminogene la nivel mondial a arătat că această situație și soluționarea ei (sub forma unei noi modalități de afacere ilegală) au atras atenția reprezentanților lumii criminale. Creșterea bruscă a numărului de infracțiuni comise, legate de prelevarea de organe și/sau țesuturi umane pentru transplant, a luat prin surprindere organele de aplicare a legii, care s-au dovedit nepregătite pentru a le combate eficient. Analiza factorilor sociali, juridico-penali și medicali permite prognozarea unui nivel ridicat de criminalitate latentă în domeniul transplantologiei, precum și a unor consecințe sociale negative majore. Gradul redus de cercetare științifică, coroborat cu importanța practică enormă a acestui subiect, au determinat alegerea prezentei teme de cercetare. Tema selectată este actuală nu doar

pentru științele penale, ci și pentru practica judiciară, de urmărire penală și de expertiză judiciară.

Cuvinte cheie: *prelevare, transplant, organe umane, țesuturi umane, probatoriu, probe, organ de urmărire penală, tactică criminalistică, acțiuni de urmărire penală*

Abstract: *Scientific research on complex and insufficiently studied issues related to combating crimes against human life and health remains consistently relevant. This is due to the fact that, in a democratic state governed by the rule of law, the life and health of its citizens represent the highest values, and their legal protection constitutes one of the fundamental functions of the state in general and of law enforcement bodies in particular. In the second half and especially towards the end of the 20th century, medicine gained access to methods for treating various incurable human diseases through organ and tissue transplantation. Scientifically developed techniques for the transplantation of the heart, kidneys, liver, and other organs or parts thereof, as well as certain tissues, were introduced and widely applied in medical practice. An analysis of the global criminogenic situation has shown that this context and its resolution (in the form of a new type of illegal business) attracted the attention of the criminal world. The sudden surge in crimes related to the removal of human organs and/or tissues for transplantation caught law enforcement agencies off guard, as they were unprepared to effectively counter these offenses. The analysis of social, criminal-law, and medical factors allows for the projection of a high level of latent crime in the field of transplantology, as well as major negative social consequences. The insufficient level of scientific development in this area, combined with its significant practical relevance, has determined the selection of this topic for research. The chosen topic is relevant not only for criminal law sciences but also for investigative, judicial, and forensic expert practice.*

Key words: *removal, transplantation, human organs, human tissues, evidentiary process, evidence, criminal prosecution authority, criminalistics tactics, prosecutorial actions*

Introducere

Potrivit Dicționarului Universal al limbii române, „Transplantologia este disciplina care studiază și pregătește organele, țesuturile pentru transplant” (Oprea et. al., 2006, 1521). Transplantologia constituie un domeniu fundamental nou al științei și practicii medicale, care a deschis perspective fără precedent în tratamentul pacienților prin transplantul de organe și țesuturi, constând în substituirea țesuturilor sau organelor afectate ori absente cu propriile țesuturi ale pacientului sau cu țesuturi și organe prelevate de la un alt organism. În urma progreselor științifice, au fost elaborate și implementate în practica medicală metode de transplant al inimii, rinichilor, ficatului, precum și al altor organe, al unor părți ale acestora și al diferitelor tipuri de țesuturi. Cu toate acestea, necesarul de organe provenite de la donatori este satisfăcut pe cale oficială, în conformitate cu mecanismele instituite de legislație, într-o proporție de numai 1–2%. În condițiile în care cererea depășește de mai multe ori oferta disponibilă,

apar suspiciuni întemeiate privind existența unor activități cu caracter infracțional în domeniul transplantului de organe și țesuturi.

În prezent, transplantul de organe și țesuturi umane reprezintă, în opinia autorilor A. U. Babaeva, E. V. Gerasimova și I. A. Petrova, practic singura metodă terapeutică eficientă pentru acele afecțiuni pe care nici organismul uman, nici tratamentul medicamentos și nici alte intervenții chirurgicale nu le mai pot soluționa. Potrivit autorilor, transplantologia constituie ultima șansă pentru pacienții afectați de boli incurabile, fiind în măsură nu doar să le salveze viața, ci și să le redea o stare de sănătate cât mai apropiată de cea anterioară îmbolnăvirii. Totuși, acest proces, deja extrem de complex din punct de vedere medical, este îngreunat de o serie de dificultăți de natură juridică ce apar pe parcursul realizării transplantului. Consecințele acestor contradicții sunt evidente, autorii subliniind că, în prezent, se poate afirma cu certitudine că în acest domeniu s-a conturat o veritabilă ramură a activităților ilicite, manifestată prin comercializarea organelor și țesuturilor umane - activitate interzisă expres de cadrul normativ în vigoare (Babaeva et. al., 2018, 2).

În aceste condiții, pe bună dreptate menționează S. Brînză și I. Popov că „este oportună agravarea răspunderii pentru omorul săvârșit cu scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei. Lipsa practicii de aplicare a lit. n) alin. (2) art.145 Cod penal al Republicii Moldova nu înseamnă deloc că această normă este inutilă. Utilitatea ei se măsoară nu doar praxiologic. Latența considerabilă a omorului săvârșit în prezența agravantei examinate presupune că săvârșirea acestei infracțiuni este oricând posibilă. Stabilirea răspunderii pentru infracțiunea prevăzută la lit. n) alin. (2) art. 145 Cod penal al Republicii Moldova are conotații preponderent preventive, aceasta fiind o dovadă a respectării principiului stabilit de alin. (2) art. 2 Cod penal al Republicii Moldova” (Brînză et. al., 2020, 77-91).

Agravanta prevăzută pentru această infracțiune este justificată, în opinia lui S. Brînză și V. Stati, de faptul că, în asemenea situații, persoana vătămată este tratată ca un simplu bun, respectiv ca o veritabilă „bancă” de organe și țesuturi umane, a cărei existență și-ar găsi rostul exclusiv în salvarea unei alte vieți ori în atingerea altor scopuri. Potrivit autorilor, victima este astfel sacrificată în vederea prelungirii existenței unei alte persoane, considerată în mod arbitrar „mai demnă” de a trăi, sau în vederea realizării altor finalități (Brînză et. al., 2015, 293).

Problematica descoperirii și investigării infracțiunilor asociate cu încălcarea ordinii stabilite de lege privind transplantul de organe sau țesuturi umane a constituit deja obiectul cercetărilor întreprinse de mai mulți reputați autori din domeniul științelor juridice, printre care L. G. Dunaievska, S. G.

Stetsenko, E. Pidlisnyi și alții (Dunaievskia, 2001, 85-87; Pidlisnyi, 2004, 40-42; Stetsenko, 2004, 44-46).

Descoperirea și investigarea cu succes a omorurilor asociate cu prelevarea de organe și/sau țesuturi umane în scop de transplant sunt posibile numai în condițiile stabilirii corecte, multilaterale și obiective a tuturor circumstanțelor relevante pentru evenimentul infracțional cercetat. Sfera acestor circumstanțe se determină ținând cont de cerințele prevăzute la art. 96 Cod de procedură penală al Republicii Moldova, cât și de elementele constitutive ale infracțiunilor prevăzute la art. 145, alin. (2), lit. n), art. 165, alin. (1) și art. 206, alin. (1), lit. f) Cod penal al Republicii Moldova.

Urmărirea penală într-o cauză privind prelevarea ilegală de organe și/sau țesuturi umane în scop de transplant poate fi considerată finalizată numai atunci când organul de urmărire penală este convins că ansamblul probelor administrate este suficient pentru examinarea cauzei de către instanța de judecată, iar sistemul probator construit nu poate fi infirmat sau compromis prin administrarea unor noi probe ori prin invocarea altor împrejurări relevante. O asemenea concluzie poate fi formulată doar după efectuarea tuturor acțiunilor de urmărire penală necesare specifice etapei finale a investigării, precum și după:

- notificarea învinuitului și a celorlalți participanți la procesul penal cu privire la finalizarea urmăririi penale;
- explicarea dreptului acestora de a lua cunoștință de materialele cauzei penale;
- soluționarea cererilor formulate în cadrul procedurii de luare la cunoștință de materialele cauzei penale, prin admiterea sau respingerea motivată a acestora, după caz;
- efectuarea unor acțiuni suplimentare de urmărire penală, atunci când acestea se impun în vederea completării materialului probator;
- întocmirea rechizitoriului, moment în care urmărirea penală poate fi considerată încheiată, iar cauza penală este transmisă instanței de judecată în vederea examinării ei (Kustov, 2010, 640).

Metodologia cercetării

Baza teoretico-metodologică a cercetării o constituie ansamblul principiilor, teoriilor și metodelor științifice utilizate în criminalistică, drept procesual penal și medicina legală, orientate spre investigarea complexă a infracțiunilor legate de prelevarea ilegală de organe și/sau țesuturi umane în scop de transplant. Fundamentul teoretic este reprezentat de lucrările doctrinare ale specialiștilor în domeniul criminalisticii și dreptului penal, care au analizat particularitățile mecanismului infracțional și ale tacticii acțiunilor de urmărire penală în cauzele penale vizate. Metodologia cercetării este una interdisciplinară, bazată pe îmbinarea metodelor generale și speciale de investigare științifică.

Dintre metodele generale au fost utilizate analiza, sinteza, inducția, deducția, comparația și generalizarea, care au permis sistematizarea materialului științific și evidențierea particularităților investigației acestei categorii de infracțiuni. Metodele specifice includ metoda sistemică, metoda logico-juridică, metoda comparativă și metoda modelării criminalistice, aplicate în vederea reconstruirii mecanismului infracțional și a determinării corelațiilor dintre acțiunile de urmărire penală și probele obținute. Or, baza teoretico-metodologică a cercetării asigură o abordare complexă, sistemică și interdisciplinară a problematicii investigate, contribuind la fundamentarea științifică a particularităților tactice ale acțiunilor de urmărire penală în cauzele privind transplantul ilegal de organe și/sau țesuturi umane.

Rezultate și discuții

Pe bună dreptate menționează M. Gheorghită că urmărirea penală, în orice cauză, inclusiv în cele privind infracțiunea de omor, are ca scop depistarea și administrarea probelor necesare cu privire la existența infracțiunii, identificarea făptuitorului, stabilirea circumstanțelor săvârșirii faptei, dovedirea vinovăției persoanelor trase la răspundere penală, precum și trimiterea cauzei în judecată. Potrivit autorului, depistarea și administrarea probelor pot fi realizate exclusiv prin mijloacele procesuale expres prevăzute de lege. Astfel, acțiunile de urmărire penală reprezintă acele mijloace legale care constituie activitatea organului de urmărire penală, rezultatele obținute prin intermediul acestora putând servi drept probe în cadrul procesului penal (Gheorghită, 2015, 123).

În cauzele penale privind prelevarea ilegală de organe și/sau țesuturi umane în scop de transplant, pe lângă particularitățile determinate de situațiile de urmărire penală existente, se remarcă și anumite particularități specifice desfășurării acțiunilor de urmărire penală. În opinia noastră, aplicarea integrată a acestora permite soluționarea celor mai complexe și conflictuale situații întâlnite în procesul investigației. Particularitățile tacticii unor acțiuni distincte de urmărire penală pot fi sintetizate în cele ce urmează.

Cercetarea la fața locului.

În cauzele din această categorie se impune efectuarea următoarelor forme ale cercetării la fața locului, în funcție de particularitățile fiecărui caz concret:

- cercetarea locului infracțiunii;
- cercetarea cadavrului sau a unor părți ale acestuia;
- cercetarea locului în care a fost efectuată intervenția chirurgicală ilegală;
- cercetarea obiectelor și a documentelor.

Potrivit opiniei lui A. M. Kustov, una dintre trăsăturile distinctive ale cauzelor din această categorie constă în existența nu a unui singur loc al infracțiunii, ci a mai multor locuri în care s-au desfășurat diferite etape ale activității infracționale. Particularitatea cercetării acestor locuri rezidă, potrivit

autorului, în necesitatea consemnării, în procesul-verbal al acțiunii de urmărire penală, a unei descrieri detaliate a fiecărei încăperi, inclusiv a destinației sale funcționale, în cadrul căreia s-a desfășurat una sau alta dintre etapele planului infracțional (Kustov, 2010, 641).

În procesul examinării materialelor primare rezultate din verificarea sesizării privind producerea unui eveniment, al analizării rezultatelor cercetării la fața locului și al evaluării preliminare a consecințelor acestuia, orientate spre identificarea informațiilor cu relevanță criminalistică referitoare la evenimentul infracțional și la participanții implicați, precum și în cadrul stabilirii legăturilor spațio-temporale și cauzalității dintre împrejurările cauzei, organul de urmărire penală trebuie să elaboreze un model mental al mecanismului infracțiunii săvârșite. Acest model trebuie construit prin raportare la legitățile care guvernează mecanismul infracțiunii, la experiența profesională acumulată și la cunoștințele de specialitate ale reprezentantului organului de urmărire penală. În opinia lui A. M. Kustov și S. S. Samishchenko,

„...un asemenea model informațional al mecanismului infracțiunii investigate trebuie să includă, în primul rând, informațiile cu semnificație criminalistică. Cea mai eficientă modalitate de colectare a informațiilor cu relevanță criminalistică, precum și de elaborare, completare și perfecționare a modelului mecanismului infracțiunii comise, inclusiv pe baza izvoarelor materiale de probă, o constituie cercetarea minuțioasă a locului infracțiunii și examinarea cadavrului” (Kustov et. al., 2002, 307).

Cercetarea locului infracțiunii. După părerea lui M. Ruiu, cercetarea locului infracțiunii reprezintă condiția de bază pentru soluționarea cu succes a cauzelor penale, întrucât, în marea majoritate a infracțiunilor, rezultatele obținute cu acest prilej constituie punctul de plecare și determină direcțiile în care urmează a fi efectuate cercetările ulterioare, organul de urmărire penală având posibilitatea de a percepe în mod nemijlocit împrejurările în care a acționat făptuitorul, precum și obiectele folosite sau atinse de acesta. Potrivit autorului, în anumite situații, cercetarea locului infracțiunii reprezintă chiar singura modalitate de obținere a probelor în cauză, cel puțin în prima fază a investigațiilor (Ruiu, 2013, 31).

Sarcinile cercetării locului faptei, în calitate de acțiune de urmărire penală urgentă în cadrul investigării infracțiunilor asociate cu prelevarea de organe și/sau țesuturi umane în scop de transplant, orientată spre perceperea nemijlocită și examinarea ambianței locului infracțiunii, constau în depistarea, fixarea și ridicarea diferitelor urme și a altor mijloace materiale de probă, în vederea stabilirii naturii evenimentului produs, identificării făptuitorului, determinării motivelor săvârșirii infracțiunii, precum și a altor circumstanțe relevante pentru cauză. Teoria și practica investigării infracțiunilor asociate cu prelevarea de

organe și/sau țesuturi umane în scop de transplant demonstrează că o cercetare la fața locului efectuată în mod oportun, complet și corect permite stabilirea: esenței evenimentului produs (prelevarea de organe și/sau țesuturi); locului și timpului săvârșirii infracțiunii; circumstanțelor care au favorizat comiterea acesteia; acțiunilor întreprinse de făptuitori la locul infracțiunii; particularităților fiziologice ale victimei; posibilelor acțiuni întreprinse de victimă înainte de deces; naturii și mecanismului de producere a leziunilor constatate la cercetarea cadavrului; obiectelor și bunurilor descoperite la fața locului care aparțin făptuitorului; urmelor infracțiunii care ar fi putut rămâne pe corpul și asupra obiectelor aparținând autorului infracțiunii; persoanelor care ar fi putut observa ori auzi cele petrecute la locul infracțiunii, precum și locului din care acestea au perceput evenimentele etc. (Kustov, 2010, 641-642).

Cercetarea propriu-zisă a locului faptei presupune respectarea unor reguli tactice cu caracter general, apicate în întreaga cercetare, astfel încât să se ajungă la scopul propus. Principalele elemente tactice, de natură să orienteze activitatea echipei de cercetare la fața locului sunt următoarele: 1) cercetarea la fața locului se efectuează cu maximă urgență; 2) cercetarea la fața locului se efectuează complet și detaliat; 3) conducerea și organizarea competentă a cercetării la fața locului; 4) fixarea integrală și obiectivă a rezultatelor cercetării (Stancu et.al., 2017, 52-58; Stancu, 2007, 327-330).

Cercetarea la fața locului este organizată și efectuată de către reprezentantul organului de urmărire penală, motiv pentru care toți participanții la această acțiune de urmărire penală acționează la indicația și cu permisiunea acestuia. La efectuarea examinării exterioare a cadavrului la locul unde acesta a fost descoperit, organul de urmărire penală dispune participarea medicului legist, iar în cazul imposibilității participării acestuia, a unui alt medic (art. 118 și art. 120 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova).

Specialistul în domeniul medicinei legale trebuie privit ca un asistent și consultant al organului de urmărire penală. Acesta își desfășoară activitatea în conformitate cu indicațiile și sub conducerea organului de urmărire penală, acordând sprijin la depistarea, fixarea și ridicarea urmelor, precum și a altor mijloace materiale de probă. Pe parcursul cercetării la fața locului, specialistul atrage atenția organului de urmărire penală asupra tuturor particularităților infracțiunii investigate, asociate cu prelevarea de organe și/sau țesuturi umane în scop de transplant, oferă explicațiile necesare cu privire la acțiunile întreprinse și îl consultă în legătură cu aspectele care apar pe parcursul efectuării cercetării la fața locului. Potrivit lui A. M. Kustov, cercetarea la fața locului oferă informații esențiale pentru orientarea ulterioară a investigației, contribuind la înțelegerea modului în care s-a desfășurat infracțiunea, precum și la conturarea unor elemente definitorii ale persoanei făptuitorului și a victimei (Kustov, 2010, 642-643).

Printre principiile fundamentale ale cercetării la fața locului se evidențiază operativitatea și caracterul complet al acesteia, care asigură, în mare măsură, obținerea unui volum maxim de informații cu relevanță pentru cauza penală. Tacticii efectuării cercetării la fața locului i se acordă o atenție deosebită în literatura de specialitate din domeniul criminalisticii. Din acest motiv, fără a insista asupra principiilor generale, a dispozițiilor teoretice și a recomandărilor consacrate în această materie, ne vom concentra asupra unor particularități specifice efectuării acestei acțiuni de urmărire penală (Golubenco, 1999; Jitariuc et.al., 2025; Levi, 1982; Matysheva, 1997; Dvorkin, 2001).

O particularitate a săvârșirii infracțiunilor asociate cu prelevarea de organe și/sau țesuturi umane în scop de transplant, în situațiile în care este afectată în mod nemijlocit integritatea corpului uman, constă în faptul că locul săvârșirii infracțiunii nu coincide niciodată cu locul descoperirii cadavrului sau a unor părți ale acestuia. Respectiva împrejurare se explică prin faptul că prelevarea ilegală a organelor este realizată în locuri special amenajate și destinate efectuării unor asemenea intervenții chirurgicale, iar ulterior cadavrul este ascuns în locuri izolate, greu accesibile și situate la distanță de locul comiterii infracțiunii. În acest context, rezultatele examinării cadavrului trebuie corelate cu întregul set de circumstanțe identificate în cadrul cercetării locului faptei. Această etapă esențială din activitatea echipei de urmărire penală ajută la elucidarea, într-o măsură cât mai deplină, a condițiilor în care s-a produs evenimentul.

De asemenea, una dintre principalele sarcini ale cercetării la fața locului, în asemenea cazuri, constă în identificarea urmelor mijloacelor de transport folosite pentru transportarea cadavrului sau a unor părți ale acestuia. Un neajuns frecvent întâlnit în practica cercetării la fața locului în cauzele din această categorie îl constituie omiterea de către organele de urmărire penală a ridicării probelor de sol, vegetație și produse petroliere ori lubrifianti, necesare efectuării ulterioare a expertizelor criminalistice. Această deficiență este determinată, de regulă, de următoarele cauze:

- necunoașterea metodologiilor specifice expertizei botanico-judiciare și altor categorii de expertize;
- timpul limitat destinat efectuării unei cercetări minuțioase la fața locului;
- nivelul insuficient de competență al persoanei care efectuează cercetarea la fața locului etc. (Kustov, 2010, 643-644).

Examinarea cadavrului sau a unor părți (fragmente) ale acestuia. Potrivit lui S. Doraș, examinarea cadavrului trebuie efectuată fără întârziere, acest lucru fiind important pentru desfășurarea activităților și măsurilor speciale de investigație. Urmele identificate pe corpul victimei pot orienta investigatorii spre identificarea armei sau a instrumentului folosit și, implicit, spre persoana care îl deținea. Autorul subliniază că examinarea cadavrului constituie prima etapă, dar și cea mai importantă, din activitatea desfășurată de organul de urmărire penală

la fața locului, întrucât eficiența acesteia condiționează obținerea unor date obiective privind identitatea victimei și a făptuitorului, precum și locul, timpul și modul în care a fost comisă infracțiunea de omor (Doraș, 2011, 547-548).

Cercetarea cadavrului prezintă o importanță deosebită în investigarea infracțiunilor asociate cu prelevarea de organe și/sau țesuturi umane în scop de transplant. În cadrul cercetării cadavrului, în funcție de modalitatea de detașare a organului, de organul care a fost prelevat, precum și de împrejurarea dacă este descoperit cadavrul lipsit de unul dintre organele sale sau, dimpotrivă, este identificat organul separat de corpul uman, pot fi obținute următoarele informații:

1) În urma cercetării cadavrului, efectuate cu participarea specialistului (medic legist, medic sau altă persoană care posedă cunoștințe medicale de specialitate), se constată lipsa unui organ. În funcție de organul care lipsește și de modalitatea în care acesta a fost detașat, pot fi formulate versiuni privind încadrarea juridică a faptei, persoana autorului infracțiunii, existența unui posibil receptor al transplantului, precum și mecanismul producerii evenimentului infracțional.

2) În rezultatul cercetării sunt descoperite părți ale cadavrului uman. În acest caz, în funcție de organele identificate și de modalitatea în care acestea au fost detașate, pot fi formulate versiuni privind mecanismul și încadrarea juridică a infracțiunii, persoana autorului faptei infracționale, precum și pot fi obținute informații referitoare la donator (Kustov, 2010, 644-645).

Descoperirea unor părți de cadavru determină mai multe dificultăți în cercetare pentru organele de urmărire penală. Potrivit lui M. Gheorghită, în astfel de situații cercetarea la fața locului trebuie efectuată separat pentru fiecare parte presupusă a cadavrului, întocmindu-se, pentru fiecare caz în parte, un proces-verbal distinct, cu respectarea tuturor recomandărilor tacticii criminalistice. Întreaga activitate trebuie orientată spre identificarea și găsirea celorlalte fragmente de cadavru. În momentul descoperirii unui fragment, se impune examinarea minuțioasă atât a locului evenimentului, cât și a celorlalte fragmente deja găsite, după care fragmentul respectiv urmează a fi predat instituției medico-legale pentru cercetare și conservare. Autorul precizează că, în cadrul examinării părților de cadavru descoperite, un accent deosebit trebuie pus pe stabilirea și identificarea semnelor particulare, a urmelor de tratament medical, a tatuajelor etc. (Gheorghită, 2015, 163-164).

Cercetarea locului efectuării intervenției chirurgicale ilegale. La cercetarea locului în care a fost efectuată intervenția chirurgicală ilegală este necesar ca, într-o primă etapă, să fie fixată ambianța locului, iar ulterior să fie identificate preparatele medicale destinate efectuării transplantului, containerele utilizate pentru transportarea organelor prelevate de la donator, precum și alte instrumente și echipamente medicale destinate nemijlocit efectuării unei asemenea intervenții chirurgicale. În cadrul cercetării locurilor menționate, este oportun să se acorde

o atenție deosebită obiectelor și documentelor despre care se presupune că au fost abandonate de făptuitori. Acestea pot prezenta un caracter neobișnuit pentru locul cercetat sau pot fi indicate în mod expres de către martori ori de către partea vătămată ca fiind lăsate la locul infracțiunii de persoanele implicate în săvârșirea faptei (Kustov, 2010, 645-646).

Cercetarea obiectelor și documentelor. În cauzele privind prelevarea ilegală de organe și/sau țesuturi umane în scop de transplant, frecvent apare necesitatea cercetării unor obiecte netradiționale (în special preparate medicale și documente). În acest caz, în procesul-verbal trebuie consemnate nu doar caracteristicile lor exterioare, ci și conținutul lor. În acest scop, la efectuarea cercetării este necesară participarea unui specialist medic. La examinarea documentelor trebuie acordată atenție nu doar denumirii acestora, datei întocmirii, persoanelor care le-au semnat, precum și celor care le-au autentificat sau înregistrat, ci și drepturilor și obligațiilor conferite persoanelor indicate în document. În plus, este necesară descifrarea și analiza scanogramelor și a altor indicatori ai aparatelor, cu participarea unui specialist în domeniul medicinei (Kustov, 2010, 646).

Astfel, specific pentru investigarea cazurilor din această categorie este faptul că, pe toate etapele cercetării, ofițerul de urmărire penală (procurorul) trebuie să fie în contact constant cu un medic specialist în domeniul transplantologiei (Jitariuc et. al., 2025, 182).

Disponerea expertizei medico-legale pentru examinarea cadavrului sau a unor părți ale acestuia.

Obiectul de cercetare al expertizelor medico-legale în cazul infracțiunilor de omor este cadavrul uman, părțile de cadavre umane, inclusiv osemintele (Ghidul ordonatorului expertizei judiciare, 2022, 221). Problemele, la a căror soluționare își aduce contribuția expertiza medico-legală sunt dintre cele mai diverse. Ele diferă de la caz la caz în funcție de modul și împrejurările în care a fost comisă infracțiunea de omor (Doraș, 2011, 554).

În cauzele privind transplantul ilegal de organe și/sau țesuturi umane, rezultatele expertizei medico-legale asupra cadavrului sau a unor părți ale acestuia prezintă o importanță deosebită, întrucât permit stabilirea mecanismului de producere a leziunilor corporale, și anume a detașării organului sau țesutului, precum și a faptului dacă detașarea a avut loc de la o persoană în viață sau de la una decedată, stabilirea parametrilor demografici și medicali ai victimei etc. Una dintre sarcinile importante ale expertizei medico-legale constă în determinarea concordanței sau neconcordanței parametrilor medicali necesari pentru transplant ai victimei-donator și ai receptorului. La examinarea medico-legală a cadavrului se recomandă prezența reprezentantului organului de urmărire penală. Aceasta permite obținerea unei imagini directe asupra materialelor utilizate de expert, clarificarea tuturor întrebărilor suplimentare și, totodată, informarea mai

completă a expertului cu privire la circumstanțele cauzei (Kustov, 2010, 646-647).

În situațiile în care expertul nu a participat la cercetarea cadavrului la locul descoperirii acestuia, este necesar ca el să fie informat în detaliu cu privire la circumstanțele descoperirii cadavrului, la rezultatele cercetării locului unde el a fost găsit, precum și la condițiile în care cadavrul a fost păstrat până la efectuarea expertizei. În cadrul investigării cauzelor penale privind transplantul ilegal de organe și/sau țesuturi umane, organul de urmărire penală trebuie să apeleze, în diferite etape ale cercetării, mai frecvent la cunoștințe speciale din domeniul medicinei, în cadrul unor acțiuni precum: cercetarea la fața locului, cercetarea cadavrului, examinarea corporală, prelevarea de probe pentru cercetarea comparativă, exhumarea și consultațiile de specialitate, precum și dispunerea și efectuarea expertizei medico-legale, prin intermediul căreia se soluționează următoarele întrebări principale:

- care este mecanismul de producere a leziunilor corporale?;
- care este cauza decesului?;
- dacă leziunile corporale au fost provocate de o persoană cu pregătire medicală specială sau nu?;
- dacă lipsesc anumite organe din cadavru și, în caz afirmativ, care anume?;
- dacă natura și mecanismul producerii leziunilor corespund celor specifice unei intervenții de transplant?;
- sexul, vârsta persoanei, particularitățile individuale ale structurii corpului, bolile suferite etc.? (Kustov, 2010, 647-648).

Mijloacele de probă și obiectele purtătoare de material genetic facilitează eforturile organelor de urmărire penală de a lega suspectul de locul faptei dar și de excludere a acestuia din calitatea procesuală dobândită, prin efectuarea profilului ADN (Cioacă, 2019, 108).

În mod separat se dispune expertiza genotiposcopică. Potrivit unei opinii, genotiposcopia constă în analiza setului de ADN (acid dezoxiribonucleic) prin metoda electroforezei pe un gel special, în urma căreia se obține o foregramă. În cadrul acestei investigații, moleculele de ADN sunt separate spațial pe foregramă sub acțiunea curentului electric și sunt identificate prin reacții cromatice. Ansamblul acestor complexe permite identificarea individuală a persoanelor care constituie sursa secrețiilor biologice examinate (Selivanov et. al., 1994, 49).

Autorul C. Nedelcu susține că „ADN-ul se găsește practic în orice celulă, excepție făcând: hematiile (celulele roșii), celulele nervoase și celulele cristalinului ocular de la organisme unicelulare cum ar fi bacteriile sau protozoarele și până la organisme pluricelulare (fungi, vegetale sau animale). De asemenea, fiecare individ are o structură genetică unică față de ceilalți indivizi, dar identică în toate celulele organismului său. Procesul de identificare a unei persoane începe în momentul în care aceasta lasă în scena crimei o urmă

biologică care conține, în mod necesar, material genetic (ADN)” (Nedelcu, 2014, p. 187). Probele de ADN funcționează ca niște sonde care găsesc secvența complementară în cadrul genomului (Groza et. al., 2007, 157).

Audierea. Audierea reprezintă, în același timp, un act de natură procedurală și un procedeu de tactică criminalistică, prin intermediul căruia organul de urmărire penală obține cea mai bogată sursă de informații atât despre fapta comisă, cât și despre personalitatea celui care a săvârșit-o (Ruiu, 2013, 111).

O serie de particularități tactice ale audierilor în cauzele din această categorie coincid cu particularitățile efectuării audierilor în cauzele privind săvârșirea infracțiunilor violente de către grupurile criminale organizate. Totodată, tactica audierilor în cauzele privind prelevarea ilegală de organe și/sau țesuturi umane în scop de transplant prezintă și un anumit specific, determinat de particularitățile laturii obiective a infracțiunilor din această categorie.

Cel mai frecvent, în categoria respectivă de cauze penale, condițiile situației de urmărire penală existente dictează organului de urmărire penală oportunitatea începerii colectării informațiilor despre evenimentul infracțional cu audierea martorilor oculari. Într-o asemenea situație, audierea martorilor oculari ai infracțiunii reprezintă pentru organul de urmărire penală primul act orientat spre stabilirea evenimentului infracțional. Prioritatea acestor audieri permite ulterior organului de urmărire penală să contureze o imagine de ansamblu asupra infracțiunii săvârșite. Or, încă de la începuturile dezvoltării criminalisticii, Hans Gross sublinia că audierea are drept scop reconstituirea evenimentului infracțional în fața persoanei care efectuează audierea, astfel încât aceasta să îl perceapă ca și cum l-ar fi văzut cu proprii ochi. Potrivit autorului, martorii oculari trebuie să relateze tot ceea ce au văzut și au auzit, astfel încât organul de urmărire penală să poată aprecia declarațiile acestora la fel de bine ca și cum ar fi asistat el însuși la desfășurarea evenimentelor (Gross, 1908, 71).

Persoanele care au descoperit cadavrul pot relata despre modul în care au descoperit victima, poziția inițială și dacă au survenit modificări la locul faptei, identitatea victimei, ce persoane se aflau în acel moment în apropierea victimei și dacă ulterior au dispărut. Pot fi identificați martori atât pe traseul parcurs de victimă până la locul unde s-a produs omorul, cât și de pe traseul parcurs de autor pentru a se îndepărta de la locul faptei (Gheorghiu, 2017, 779-780).

În acest context, printre particularitățile investigării cauzelor penale privind transplantul ilegal de organe și/sau țesuturi umane se include importanța sporită a audierii acestor persoane.

La săvârșirea infracțiunilor de acest tip participă un număr mare de persoane: membri ai grupului infracțional implicați direct în organizarea și latura tehnică a evenimentului criminal, medici și alt personal medical care realizează nemijlocit intervenția chirurgicală asupra organismului uman, receptorul, donatorul, precum și alte persoane care îndeplinesc funcții auxiliare sau

secundare. Astfel, potrivit lui A. M. Kustov, în cadrul audierii persoanelor implicate se impune, cu prioritate, stabilirea rolului concret deținut de fiecare dintre acestea în mecanismul de comitere a infracțiunii, a gradului de cunoaștere a circumstanțelor faptice ale săvârșirii faptei, precum și a eventualei lor implicări în alte activități infracționale conexe. Conținutul și obiectivele audierii urmează a fi determinate în funcție de particularitățile circumstanțelor supuse probațiunii, de situația de urmărire penală existentă la momentul respectiv, precum și de volumul de informații de care dispune sau ar trebui, în mod rezonabil, să dispună fiecare persoană audiată. Tactica de audiere se stabilește, în principal, în raport de poziția procesuală a persoanei audiate, de natura relațiilor acesteia cu membrii grupării infracționale, cu donatorul și cu receptorul organului sau țesutului, de starea sa de sănătate, precum și de presupusa atitudine psihologică a acesteia față de actul audierii - respectiv predispoziția de a furniza declarații conforme adevărului, în tot sau în parte, ori declarații parțial sau integral nereale (Kustov, 2010, 649-650).

Utilizarea cunoștințelor speciale ale persoanelor competente pentru stabilirea mecanismului infracțiunilor asociate cu prelevarea de organe și/sau țesuturi umane în scop de transplant poate contribui eficient la desfășurarea audierilor. Persoana audiată, cu sprijinul specialistului-expert, poate răspunde mai clar și mai inteligibil la întrebările adresate de organul de urmărire penală, iar acesta, la rândul său, poate obține informații suplimentare care nu ar putea fi percepute fără utilizarea cunoștințelor speciale. Astfel de situații apar frecvent în cadrul audierii lucrătorilor medicali, a angajaților din domeniul serviciilor funerare etc. În asemenea cazuri, afirmă P. P. Ishchenko, „specialistul poate ajuta organul de urmărire penală să înțeleagă mai bine și mai precis persoana audiată, care utilizează termeni de specialitate, să colecteze materiale pentru trimiterea la expertiză, să stabilească modul de comitere a acțiunilor infracționale și să contracareze imediat declarațiile false referitoare la aspecte de specialitate” (Ishchenko, 1983, 13-14).

În cauzele penale privind omorul asociat cu prelevarea de organe și/sau țesuturi umane în scop de transplant, în cadrul audierilor persoanelor care au într-un anumit mod legătură cu evenimentul infracțional cercetat, în funcție de statutul lor de serviciu și profesional, precum și de gradul de participare la fapta criminală, organul de urmărire penală obține informații specifice. Pentru explicarea acestora, precum și pentru formularea corectă a întrebărilor, organului de urmărire penală îi este necesar un specialist în domeniul transplantologiei. După părerea autorului A. M. Kustov, „cele mai frecvent întrebări adresate specialistului audiat în asemenea cazuri sunt următoarele:

- 1) care este mecanismul de efectuare a respectivei operații de transplant?;
- 2) cine este împuternicit să semneze documentele necesare efectuării acestei operații, în baza căror norme legale, regulamente și instrucțiuni?;

- 3) dacă au fost efectuate probele de tipizare necesare înainte de efectuarea operației, iar dacă da, cine și unde le-a realizat?;
- 4) cine a efectuat operația de transplant?;
- 5) ce se cunoaște despre donator și receptor?;
- 6) unde și de către cine a fost plasată comanda pentru materialul donor?;
- 7) de a cui competență ținea operația respectivă etc. ?” (Kustov, 2010, 675-676).

Exhumarea cadavrelor - extragerea cadavrelor din morminte - se efectuează în cazurile în care corpul unei persoane a fost înhumat fără a fi supus examinării medico-legale, precum și în situațiile în care examinarea medico-legală inițială a cadavrului a fost efectuată incomplet sau au apărut circumstanțe noi, serioase, care necesită verificarea prin examinarea cadavrului deja înhumat.

La efectuarea exhumării trebuie avute în vedere următoarele aspecte: 1) perioada de timp mare a înmormântării nu constituie un impediment pentru efectuarea exhumării; 2) pentru efectuarea exhumării în cimitir este necesară autorizația serviciului sanitar-epidemiologic; 3) înainte de exhumare se precizează locul înhumării atât pe baza documentelor, cât și a declarațiilor martorilor; 4) înainte de începerea săpării locului de înhumare este necesară fotografierea și înregistrarea video a acestuia; 5) fotografierea și înregistrarea video trebuie efectuate pe tot parcursul acțiunii de urmărire penală, cu respectarea cerințelor instituite în acest sens; 6) la dezgroparea cadavrului (în sicriu sau fără acesta) trebuie acordată atenție tuturor obiectelor descoperite pe parcurs, întrucât ele pot avea legătură cu evenimentul infracțional; 7) la efectuarea lucrărilor trebuie exclusă producerea de leziuni de către instrumentele utilizate; 8) după extragerea cadavrului din mormânt sau sicriu, acesta se prezintă pentru identificare; 9) în cazurile în care identitatea persoanei decedate nu poate fi stabilită sau există îndoeli cu privire la identificarea efectuată, odată cu expertiza cadavrului exhumat se dispune și expertiza de identificare a persoanei decedate; 10) în procesul-verbal al acțiunii de urmărire penală privind exhumarea se consemnează, pe lângă datele obișnuite, locul exact al înhumării, tipul mormântului și al monumentului funerar, adâncimea înhumării, caracterul solului, forma și materialul sicriului, precum și conținutul acestuia; 11) descrierea cadavrului se efectuează în mod obișnuit; 12) în cazul suspiciunii de otrăvire se prelevează probe de sol din diferite puncte din jurul cadavrului (din șase părți), fragmente de sicriu, dacă acesta a existat, bucăți din țesătura căptușelii sicriului, fragmente de îmbrăcăminte, păr și alte obiecte care pot conține substanțe toxice; 13) expertiza medico-legală a cadavrului exhumat poate fi efectuată atât la locul exhumării, cât și la morgă; 14) modificările cadaverice avansate nu pot constitui temei pentru refuzul efectuării expertizei medico-legale a cadavrului exhumat; 15) medicul specialist din instituția medico-legală nu are obligația de a efectua lucrări tehnice la locul exhumării, precum săparea mormântului, extragerea

cadavrului etc., motiv pentru care pentru aceste activități trebuie implicați ajutoari tehnici (Kustov et. al., 2002, 323).

Exhumarea cadavrului poate fi efectuată atât din locurile înhumării oficiale (cimitire), cât și din locurile înhumării (îngropării) neoficiale, când cadavrul a fost ascuns de infractor sau complicii lui. În ambele situații, tactica acestei acțiuni de urmărire penală este similară. În cazul în care exhumarea se efectuează din locurile neoficiale, când cadavrul a fost îngropat fără sicriu, în mod deosebit și atent trebuie de dezgropar cadavrul pentru a nu afecta starea lu exterioară cu instrumentele folosite (Gheorghită, 2017, 787).

Exhumarea cadavrului deja autopsiat se efectuează de către o comisie de experți care au un grad profesional mai mare decât al expertului care a efectuat prima expertiză. Examinarea cadavrului exhumat și autopsia se fac fie la locul unde se află cadavrul, fie la o prosectură din apropiere (Groza et. al., 2007, 216).

Examinarea corporală. În doctrină se susține că esența examinării corporale constă în faptul că subiectul cunoașterii procesuale, prin intermediul văzului sau al altor organe de simț antrenate în mecanismul cunoașterii non-verbale, constată existența, pe corpul persoanei, a unor semne exterioare sau a unor obiecte materiale relevante pentru cauza penală (Jitariuc et. al., 2025, 874).

La efectuarea examinării corporale, specialistul, cu ajutorul cunoștințelor speciale din domeniul medicinei, poate contribui la depistarea pe corpul persoanei a urmelor unei intervenții de transplant de organe. Legea procesual-penală prevede participarea medicului la examinarea corporală a persoanelor în viață. Din aceasta nu rezultă însă că organul de urmărire penală poate sau trebuie să delege medicului căutarea urmelor infracțiunii sau a semnelor particulare. Chiar și expertul din domeniul medicinei legale are nevoie de controlul organului de urmărire penală, iar un alt careva medic (medicul obișnuit) nu va fi întotdeauna un bun ajutor al acestuia dacă nu cunoaște regulile de descriere a leziunilor depistate pe corpul uman în cadrul examinării corporale. Adesea, tocmai datele obținute în urma examinării corporale stau la baza dispunerii expertizei medico-legale. În astfel de situații, organul de urmărire penală observă și fixează urmele descoperite la examinarea corporală chiar înaintea expertului. Astfel, la examinarea corporală a persoanei implicate într-o operațiune de transplant de organe în calitate de donator sau receptor, specialistul trebuie să depisteze o sutură chirurgicală în formă de cruce sau o sutură anatomică standard pe partea antero-laterală a trunchiului (Kustov, 2010, 672-673).

Percheziția efectuată la persoana bănuită de săvârșirea omorului poate conduce la descoperirea unor mijloace materiale de probă, cum sunt obiectele folosite la pregătirea și săvârșirea omorului, îmbrăcăminte și încălțăminte care au legătură cu urmele descoperite la fața locului, care au urme de sânge, fire de păr ș.a. (Gheorghită, 2017, 780).

Astfel, susține V. I. Shumakov, la efectuarea percheziției, al cărei scop

constă adesea în descoperirea obiectelor purtătoare de urme ce indică săvârșirea unei infracțiuni legate de transplantul ilegal de organe și/sau țesuturi umane, precum și în identificarea făptuitorului, pe obiectele de uz comun pot fi depistate, de exemplu, urme de sânge aparținând unei anumite persoane, urme papilare, microparticule etc. Potrivit autorului, asistența specialiștilor poate fi necesară pentru descoperirea și ridicarea unor urme ale activității infracționale care nu sunt disimulate de făptuitori și cărora, de regulă, organul de urmărire penală nu le acordă suficientă atenție, cum ar fi dispozitivele destinate conservării „materialului donor” sau transportării acestuia. La efectuarea percheziției în locul presupus al desfășurării unei operații ilegale de transplant de organe și/sau țesuturi umane, specialistul în domeniul transplantologiei poate contribui la identificarea:

1) containerelor speciale cu elemente termice, destinate conservării și transportării materialului transplantabil;

2) soluțiilor destinate spălării și conservării „materialului donor” (soluțiile Collins, Sachs, Ross, Marshall, Bretschneider etc.) (Shumakov, 1995, 79);

3) preparatelor pentru condiționarea organelor și țesuturilor, adică pentru efectuarea terapiei intensive orientate spre compensarea unor dereglări patologice severe (preparate cu acțiune predominantă asupra proceselor dependente de energie și preparate cu acțiune predominantă asupra structurilor membranare ale celulei) (Shumakov, 1995, 31).

De asemenea, susține A. M. Kustov, specialistul poate contribui la ridicarea diverselor unelte și instrumente ale căror urme au fost identificate la locul infracțiunii, precum și la selectarea documentelor manuscrise relevante, cum ar fi actele de constatare a decesului biologic, actele de prelevare a organelor de la donatorul-cadavru în vederea transplantului, fișele de monitorizare dinamică a pacientului ulterior transplantului de organ, foile de observație medicală, precum și procesele-verbale de constatare a morții cerebrale. Aceste documente pot fi utilizate ulterior atât ca mijloace de probă, cât și în cadrul expertizelor grafoscopice, sub formă de modele de comparație libere, contribuind astfel la identificarea autorului concret al documentului. Potrivit autorului, manipularea obiectelor, documentelor, instrumentelor și armelor ridicate în cadrul percheziției necesită o atenție deosebită, context în care aportul persoanelor cu cunoștințe de specialitate se dovedește a fi de neprețuit (Kustov, 2010, 674).

Concluzii

În urma analizei particularităților tactice ale efectuării acțiunilor de urmărire penală în cadrul investigării omorurilor asociate cu prelevarea de organe și/sau țesuturi umane în scop de transplant, se poate concluziona că această categorie de infracțiuni se distinge printr-un grad sporit de complexitate probatorie, determinat atât de caracterul latent al activității infracționale, cât și de

utilizarea unor mecanisme sofisticate de disimulare a urmelor. Investigația unor astfel de fapte impune o abordare integrată a activităților de urmărire penală, în care cercetarea la fața locului, examinarea cadavrului, percheziția, audierea persoanelor și dispunerea expertizelor medico-legale și genetice se află într-o interdependență funcțională strânsă. Fiecare dintre aceste acțiuni nu are o valoare probatorie izolată, ci contribuie la formarea unui tablou probatoriu cumulativ, orientat spre reconstituirea mecanismului infracțional în ansamblul său. Un element esențial al investigării îl constituie utilizarea cunoștințelor speciale, în special din domeniul medicinei, transplantologiei și geneticii judiciare, fără de care interpretarea corectă a urmelor materiale și biologice devine imposibilă. Rolul specialistului nu se limitează la asistență tehnică, ci se extinde asupra explicării fenomenelor medico-biologice, facilitării formulării versiunilor criminalistice și orientării corecte a direcțiilor de urmărire penală. De asemenea, particularitatea acestor infracțiuni constă în disocierea frecventă dintre locul comiterii faptei și locul descoperirii cadavrului sau al urmelor infracțiunii, ceea ce impune o corelare permanentă a rezultatelor obținute din multiple acțiuni procesuale și expertale. În acest context, modelarea mentală și informațională a mecanismului infracțional devine un instrument indispensabil al organului de urmărire penală.

De asemenea, lupta eficientă cu infracțiunile legate de încălcarea ordinii stabilite de lege privind transplantul de organe sau țesuturi umane este indisolubil legată de utilizarea realizărilor științei și tehnicii, de implementarea în practica de urmărire penală și expertală a celor mai noi metode și mijloace științifico-tehnice, precum și de aplicarea cunoștințelor speciale, inclusiv medicale, care contribuie la asigurarea calitativă și eficientă a descoperirii și investigării evenimentelor infracționale din această categorie.

Referințe bibliografice:

1. Babaeva, E. U., Gerasimova, E. V., & Petrova, I. A. (2018). Ugolovno-pravovye problemy otsenki ubiystva i prichineniya tyazhkogo vreda zdorov'yu v tselyakh ispol'zovaniya organov i tkaney cheloveka [Criminal-law problems of assessing murder and infliction of grievous bodily harm for the purpose of using human organs and tissues]. *Voprosy rossiyskogo i mezhdunarodnogo prava*, 8(12A), 331–340. <http://publishing-vak.ru/file/archive-law-2018-12/40-babaeva-gerasimova-petrova.pdf>
2. Brînză, S., & Stati, V. (2015). *Tratat de drept penal. Partea specială* (Vol. 1). Chișinău.
3. Brînză, S., & Popov, I. (2020). Omorul săvârșit cu scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei: Analiză de drept penal. *Studia Universitatis Moldaviae*, 3(133), 77–91. https://ojs.studiamsu.md/index.php/stiinte_sociale/article/view/5379/7610

4. Cioacă, C. (2019). Cercetarea și interpretarea criminalistică a urmelor biologice de natură umană. *Universul Juridic*.
5. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, Legea nr. 122-XV din 14 martie 2003 (2003). *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 104-110.
6. Codul penal al Republicii Moldova, Legea nr. 985-XV din 18 aprilie 2002 (2002). *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 128-129.
7. Doraș, S. (2011). *Criminalistică. Cartea Juridică*.
8. Dunaievska, L. (2001). Vdoskonalennia SME u spravakh pro zlochyny, vchyneni pratsivnykamy pry nadanni medychnoi dopomohy [Improvement of forensic medical examination in cases of crimes committed by staff while providing medical care]. *Pidpriemstvo, hospodarstvo i pravo*, (9), 85–87.
9. Dvorkin, A. I. (Ed.). (2001). *Osmotr mesta proisshestviya: Prakticheskoe posobie* [Crime scene examination: A practical guide]. *Yurist*.
10. Gheorghiță, M. (2015). *Tratat de metodică criminalistică*. CEP USM.
11. Gheorghiță, M. (2017). *Tratat de criminalistică*. Tipografia Centrală.
12. Ghidul ordonatorului expertizei judiciare. (2022). Chișinău.
13. Golubenco, G. (1999). *Urmele infracțiunii: Teoria și practica examinării la fața locului*. Garuda-Art.
14. Gross, G. (1908). *Rukovodstvo dlya sudebnykh sledovateley kak sistema kriminalistiki* [Handbook for forensic investigators as a system of criminalistics]. *Tipografiya M. Merkusheva*. <https://movzone.livejournal.com/299983.html>
15. Groza, I. L., & Astărăstoie, V. (2007). *Introducere în medicina legală pentru juriști*. C. H. Beck.
16. Ishchenko, P. P. (1983). Ispol'zovanie pomoshchi spetsialistov pri doprosakh [Use of specialist assistance during interrogations]. In *Ispol'zovanie spetsial'nykh poznanii na pervonachal'nom etape rassledovaniya* (pp. 9–14). Volgograd.
17. Jitariuc, V., & Rusu, V. (2025a). *Tactics of the crime scene investigation: Monographs. Pro Universitaria*.
18. Jitariuc, V., & Costețcaia, I. (2025). Utilizarea cunoștințelor specializate în investigarea omorurilor, legate de prelevarea organelor și/sau țesuturilor umane pentru transplant. *ACROSS Journal of Interdisciplinary Cross-Border Studies*, 9(5), 173–183. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/238723
19. Jitariuc, V., & Rusu, V. (2025b). *Tratat de criminalistică: Partea a II-a. Tactica criminalistică. Pro Universitaria*.
20. Kustov, A. M., & Samishchenko, S. S. (2002). *Sudebnaya meditsina v rassledovanii prestupleniy: Kurs lektsiy* [Forensic medicine in crime investigation: A course of lectures]. MPSI.
21. Kustov, A. M. (Ed.). (2010). *Ubiystvo: chastnye metodiki rassledovaniya: Kurs lektsiy* [Murder: Specific investigation methods: A course of lectures]. Izdatel'stvo Moskovskogo psikhologo-sotsial'nogo instituta; NPO MODEK.

22. Levi, A. A. (Ed.). (1982). Osmotr mesta proisshestviya: Spravochnik sledovatelya [Crime scene examination: Investigator's handbook] (2nd ed.). Yuridicheskaya literatura.

23. Matysheva, A. A. (Ed.). (1997). Osmotr trupa na meste ego obnaruzheniya: Rukovodstvo dlya vrachey [Examination of a corpse at the discovery site: A guide for physicians]. Sankt-Peterburg.

24. Nedelcu, C. (2014). Criminalistică. Tehnica și tactica criminalistică. Hamangiu.

25. Oprea, I., Pamfil, C.-G., Radu, R., & Zăstroiu, V. (2006). Noul dicționar universal al limbii române (Ed. a 2-a). Litera Internațional.

26. Pidlisnyi, Ye. (2004). Bytva za orhany. Zapobihannia kryminalizatsii transplantatsiinoi khirurgii [Battle for organs: Preventing the criminalization of transplant surgery]. Ukrainskyi yuryst, (6), 40–42.

27. Ruiu, M. (2013a). Criminalistică. Universul Juridic.

28. Ruiu, M. (2013b). Metodologie criminalistică. Universul Juridic.

29. Selivanov, I. A., & Soya-Serko, L. A. (1994). Rassledovanie ubiystv [Investigation of murders]. Moskva.

30. Shumakov, V. I. (Ed.). (1995). Transplantologiya: Rukovodstvo [Transplantology: A guide]. Meditsina; Reproniks Ltd.

31. Stancu, E. (2007). Tratat de criminalistică (Ed. a IV-a). Universul Juridic.

32. Stancu, E., & Manea, T. (2017). Tactică criminalistică (Vol. 1). Universul Juridic.

33. Stetsenko, S. G. (2004). Transplantologiya: yuridicheskie problemy [Transplantology: Legal problems]. Zakonnost', (11), 44–46.